

DOPOLNILNE DEJAVNOSTI NA SLOVENSКИH KMETIJAH– OVIRA ALI PRILOŽNOST

JOŽE PODGORŠEK^{1,2}

¹ GRM Novo mesto – center biotehnike in turizma, Novo mesto, Slovenija
joze.podgorsek@guest.arnes.si

² Visoka šola za upravljanje podeželja GRM Novo mesto, Novo mesto, Slovenija
joze.podgorsek@guest.arnes.si

Sinopsis Dopolnilne dejavnosti na kmetiji so na slovenskih kmetijah vse pomembnejše. Kmetije jih prepoznavajo kot dodaten vir prihodkov. Zato se število kmetij z dopolnilnimi dejavnostmi iz leta v leto povečuje. V letu 2022 je bilo preko 5.000 kmetij z registriranimi dopolnilnimi dejavnostmi. Vsaka kmetija ima lahko registriranih več dejavnosti in tako so kmetije registrirale preko 20.000 dejavnosti. Kmetije se najpogosteje odločajo za registracijo dejavnosti pridelave primarnih proizvodov in storitev s kmetijsko in gozdarsko opremo. Sicer se kmetije lahko odločijo za registracijo 133 dejavnosti, ki jih izvajajo kot dopolnilne dejavnosti. Za registracijo se najbolj odločajo manjše do srednje velike kmetije in kmetije na območjih z omejenimi dejavniki. Po pregledu literature in analize dopolnilnih dejavnosti v letu 2022 lahko zaključimo, da so dopolnilne dejavnosti dobra priložnost za stabilizacijo dohodkov marsikatere slovenske kmetije.

Ključne besede:

kmetija,
dopolnilna
dejavnost,
območja z
omejenimi
dejavniki,
stabilen prihodek
kmetije

SUPPLEMENTARY ACTIVITIES ON SLOVENIAN FARMS – OBSTACLE OR OPPORTUNITY

JOŽE PODGORŠEK^{1,2}

¹ GRM Novo mesto – Center of Biotechnology and Tourism, Novo mesto, Slovenia
joze.podgorsek@guest.arnes.si

² Landscape Governance College GRM, Novo mesto, Slovenia
joze.podgorsek@guest.arnes.si

Abstract Supplementary activities on the farm are increasingly important on Slovenian farms. Farms recognize them as an additional source of income. That is why the number of farms with supplementary activities is increasing year by year. In 2022, there were over 5,000 farms with registered supplementary activities. Each farm can have several activities registered, and so farms have registered more than 20,000 activities. Farms most often decide to register the activity of processing primary products and services with agricultural and forestry equipment. Otherwise, farms can decide to register 133 activities that they carry out as supplementary activities. Small to medium-sized farms and farms in areas with limited factors mostly decide to register. After reviewing the literature and analyzing supplementary activities in 2022, we can conclude that supplementary activities are a good opportunity to stabilize the incomes of many Slovenian farms.

Keywords:

farm,
supplementary
activity,
areas with limited
factors,
stable farm income

1 Uvod

Na kmetijskih gospodarstvih v Republiki Sloveniji poteka pretežno primarna pridelava hrane in reja živali. Za nekatera kmetijska gospodarstva je pomembna dejavnost tudi gozdarstvo. Slovenska kmetijska gospodarstva gospodarijo na eni najmanjših površinah v Evropski uniji, če kmetijska gospodarstva primerjamo po povprečni velikosti zemljišč v uporabi. V Republiki Sloveniji kmetijska gospodarstva kmetujejo na povprečno 7,0 ha kmetijskih zemljišč (Travnikar, 2022). Zaradi majhnega obsega primarne pridelave se vse več kmetijskih gospodarstev odloča za dodatne vire prihodkov, s čimer stabilizirajo dohodek kmetijskega gospodarstva. In ena od dodatnih virov prihodkov so dopolnilne dejavnosti na kmetiji, s čimer kmetije stabilizirajo in ustvarjajo nova delovna mesta. Dopolnilna dejavnost na kmetiji je v Zakonu o kmetijstvu¹ definirana kot dejavnost, ki omogoča rabo proizvodnih zmogljivosti in delovnih moči kmetije ter pridobivanje dodatnega dohodka na kmetiji.

2 Pregled literature

2.1 Pregled zakonodaje

Nosilec dopolnilne dejavnosti na kmetiji je skladno z Zakonom o kmetijstvu lahko nosilec kmetije, član kmetije, ki ima za opravljanje dopolnilne dejavnosti soglasje nosilca ali zaposleni na kmetiji, ki so vpisani v register kmetijskih gospodarstev. Nosilec dopolnilne dejavnosti mora pred začetkom opravljanja dopolnilne dejavnosti pridobiti dovoljenje upravne enote. Na posameznih kmetijah lahko istočasno opravljajo več različnih dopolnilnih dejavnosti, za katere izpolnjujejo pogoje in imajo dovoljenje. Osnovni pogoj za pridobitev dovoljenja za opravljanje dopolnilnih dejavnosti na posamezni kmetiji je vsaj en hektar primerljivih kmetijskih površin v uporabi² ali vpis vsaj 10 čebeljih družin v register čebelnjakov³.

¹ Zakon o kmetijstvu (ZKme), Uradni list RS, št. 45/08, 57/12, 90/12 – ZdZPVHVVR, 26/14, 32/15, 27/17, 22/18, 86/21 – odl. US, 123/21 in 44/22

² Za preračun 1 ha primerljivih kmetijskih površin se šteje:

- 1 ha njivskih površin;
- 2 ha travniških površin;
- 0,25 ha trajnih nasadov;
- 0,1 ha rastlinjakov ali
- 8 ha plantaž gozdnega drevja.

³ Vir: Uredba o dopolnilnih dejavnostih na kmetijah, Uradni list RS, št. 57/15 in 36/18

Na kmetijah se lahko opravljajo številne različne dopolnilne dejavnosti. Skladno z Uredbo o dopolnilnih dejavnostih se lahko opravljajo naslednje skupine dopolnilne dejavnosti:

1. predelava primarnih kmetijskih pridelkov;
2. predelava gozdnih lesnih sortimentov;
3. prodaja kmetijskih pridelkov in izdelkov s kmetij;
4. vzreja in predelava vodnih organizmov;
5. turizem na kmetiji;
6. dejavnost, povezana s tradicionalnimi znanji na kmetiji, storitvami oziroma izdelki;
7. predelava rastlinskih odpadkov ter proizvodnja in prodaja energije iz obnovljivih virov;
8. storitve s kmetijsko in gozdarsko mehanizacijo in opremo ter ročna dela;
9. svetovanje in usposabljanje v zvezi s kmetijsko, gozdarsko in dopolnilno dejavnostjo;
10. socialno varstvo.

Uredba podrobneje določa vrste dejavnosti v vsaki od navedenih 10 skupin dopolnilnih dejavnosti na kmetiji.

Kmetije, ki želijo opravljati dopolnilne dejavnosti, se morajo registrirati na upravni enoti. Upravna enota dovoljenje vpiše v register kmetijskih gospodarstev. Kmetije z dopolnilno dejavnostjo morajo vsaj 50 % surovin, potrebnih za opravljanje dopolnilnih dejavnosti, pridelati na kmetiji. Prav tako skladno z Uredbo o dopolnilnih dejavnostih lahko ponudbo pri prodaji izdelkov lastne kmetije dopolnijo z izdelki drugih kmetij (delež prodanih lastnih kmetijskih izdelkov in pridelkov mora znašati najmanj 30 %).

Nosilec dopolnilnih dejavnosti na kmetiji mora voditi knjigovodstvo. Letni prihodek na zaposlenega ne sme presežati treh povprečnih letnih plač na zaposlenega v Sloveniji za preteklo leto, razen na območjih z omejenimi dejavniki za kmetijsko dejavnost, kjer je največji letni prihodek lahko višji, in sicer do 5 povprečnih letnih plač na zaposlenega v Sloveniji. Nosilec dopolnilnih dejavnosti je skladno z

Zakonom o dohodnini⁴ dolžan poleg oddaje bilance do 31. marca tekočega leta za preteklo leto sporočati tudi dohodek iz dopolnilne dejavnosti na upravno enoto do 30. junija tekočega leta za preteklo leto.

2.2 Registrirane dopolnilne dejavnosti v Sloveniji

Na dan 20. 10. 2022 so bile registrirane kmetijske dejavnosti na 5069 kmetijah (MKGP, 2022), kar je 436 več kot v letu 2018 (Udovč, 2018). Na nekaterih kmetijah je več nosilcev dopolnilnih dejavnosti, skupaj 5.215, v letu 2018 jih je bilo 548 manj.

V letu 2022 so se kmetije lahko registrirale za opravljanje ene od 133 dejavnosti. Kmetije se skladno z Uredbo o dopolnilnih dejavnostih⁵ lahko registrirajo za opravljanje posameznih dejavnosti znotraj 10 skupin dejavnosti, ki so:

1. predelava primarnih kmetijskih pridelkov,
2. predelava gozdnih lesnih sortimentov,
3. prodaja kmetijskih pridelkov in izdelkov s kmetij,
4. vzreja in predelava vodnih organizmov,
5. turizem na kmetiji,
6. dejavnost, povezana s tradicionalnimi znanji, storitvami oziroma izdelki,
7. predelava rastlinskih odpadkov ter proizvodnja in prodaja energije iz obnovljivih virov,
8. storitve s kmetijsko in gozdarsko mehanizacijo in opremo ter ročna dela,
9. svetovanje in usposabljanje v zvezi s kmetijsko, gozdarsko in dopolnilno dejavnostjo,
10. socialno-varstvene storitve.

Skupina dejavnosti Turizem na kmetiji se statistično vodi pod dvema podskupinama, in sicer:

1. turizem na kmetiji, ki je gostinska dejavnost,
2. turizem na kmetiji, ki ni gostinska dejavnost.

⁴ Zakon o dohodnini, Uradni list RS, št. 13/11 – uradno prečiščeno besedilo, 9/12 – odl. US, 24/12, 30/12, 40/12 – ZUJF, 75/12, 94/12, 52/13 – odl. US, 96/13, 29/14 – odl. US, 50/14, 23/15, 55/15, 63/16, 69/17, 21/19, 28/19, 66/19 in 39/22

⁵ Uredba o dopolnilnih dejavnostih na kmetijah, Uradni list RS, št. 57/15 in 36/18

Znotraj skupine Predelava primarnih kmetijskih pridelkov se kmetije lahko registrirajo za eno ali več dejavnosti, in sicer za (MKGP, 2022):

- proizvodnja moke in drugih mlevskih izdelkov,
- peka kruha in potic ter peciva in slaščic,
- proizvodnja testenin,
- peka sadnega kruha (kruha z dodatki sadja ipd.), trajnega peciva, kolačev z dodatki,
- kandiranje sadežev in drugih delov rastlin,
- proizvodnja rastlinskega olja in predelava semen oljnih rastlin,
- predelava in konzerviranje krompirja,
- proizvodnja sadnih in zelenjavnih sokov,
- predelava in konzerviranje sadja in zelenjave,
- proizvodnja vlaknin iz poljščin,
- proizvodnja kisa,
- zakol živali in predelava mesa,
- predelava mleka,
- proizvodnja sladoleda,
- predelava medu, cvetnega prahu, matičnega mlečka, propolisa, in voska,
- predelava zelišč,
- proizvodnja eteričnih olj,
- predelava gozdnih sadežev,
- proizvodnja žganih pijač,
- proizvodnja piva, medenega piva,
- proizvodnja drugih fermentiranih pijač in sadnih vin,
- pečenje kostanja, koruze, semen, oreškov in prodaja tega na stojnicah,
- predelava volne,
- proizvodnja krmil,
- konzerviranje in vlaganje jajc.

Znotraj skupine Predelava gozdno lesnih sortimentov se kmetije lahko registrirajo za eno ali več dejavnosti, in sicer za:

- izdelava lesnih briketov in pelet,
- izdelava lesene embalaže,
- izdelava žaganega, skobljanega in impregniranega lesa (deske, tramovi), izdelava drogov, kolov, železniških pragov,
- izdelava enostavnih izdelkov iz lesa,
- izdelava drv ali lesnih sekancev iz kupljenih gozdnih lesnih sortimentov in izdelava lesnih sekancev v predelovalnem obratu ali za proizvodnjo energije iz kupljenih gozdnih lesnih sortimentov.

Znotraj skupine Prodaja kmetijskih pridelkov in izdelkov s kmetij se kmetije lahko registrirajo za eno ali več dejavnosti, in sicer za:

- prodaja na kmetiji in prodaja od vrat do vrat,
- prodaja na lokalnem trgu,
- prodaja na drobno po pošti preko interneta,
- prodaja trgovcem na drobno, institucijam in gostinskim obratom.

Znotraj skupine Vzreja in predelava vodnih organizmov se kmetije lahko registrirajo za eno ali več dejavnosti, in sicer za:

- vzreja vodnih organizmov,
- predelava vodnih organizmov.

Znotraj skupine Turizem na kmetiji, ki je gostinska dejavnost se kmetije lahko registrirajo za eno ali več dejavnosti, in sicer za:

- turistična kmetija z nastanitvijo,
- izletniška kmetija,
- vinotoč,
- osmica.

Znotraj skupine Turizem na kmetiji, ki ni gostinska dejavnost se kmetije lahko registrirajo za eno ali več dejavnosti, in sicer za:

- prevoz potnikov z vprežnimi vozili in traktorji,
- ježa živali,
- oddajanje površin za piknike,
- muzeji in tematske zbirke,
- tematski parki,
- apiturizem,
- športni ribolov na vodnih površinah na kmetiji.

Znotraj skupine Tradicionalna znanja na kmetiji, storitve oziroma izdelki se kmetije lahko registrirajo za eno ali več dejavnosti, in sicer za:

- lončarstvo,
- izdelava in oblikovanje keramike,
- pletarstvo,
- tkalstvo,
- izdelovanje krpank,
- ročno pletenje in kvačkanje,
- izdelovanje kvačkanih vezenin,
- domača suhorobarska galanterija in nadaljevanje stare suhorobarske dediščine,
- medicinarstvo in lectarstvo, dražgoški kruhki, medenjaki, pecivo in slaščice,
- svečarstvo,
- sedlarstvo,
- coklarstvo,
- umetnostno kovaštvo,
- domače tesarstvo,
- domače mizarstvo,
- rezbarstvo,
- izdelovanje intarzij,
- čebričarstvo, sodarstvo,

- kolarstvo – izdelovanje lesenih koles za vozove, delov vozov in vozov v celoti – kmečkih vozov in kočij,
- izdelovanje klekljanih čipk,
- izdelovanje vezenin,
- piparstvo,
- slamnikarstvo,
- izdelovanje narodnih noš,
- izdelovanje umetnega cvetja,
- apnenčarstvo,
- umetnostno kamnoseštvo,
- vrvarstvo,
- izdelovanje bičev,
- izdelovanje maskot,
- izdelovanje replik slovenske kulturne dediščine,
- oglarstvo,
- ročno poslikavanje najrazličnejših predmetov – replike skrinj, panjskih končnic, slik na steklu in drugih izdelkov naše dediščine,
- dekorativno oblikovanje iz naravnih in umetnih materialov,
- ročno izdelane igrače in lutke,
- polstenje,
- izdelava skodel, skrilj,
- krovstvo s slamo, skodlami in skriljem,
- izdelki iz čebeljega voska,
- podkovno kovaštvo,
- izdelava slame za krovstvo,
- aranžiranje, izdelava in prodaja vencev, šopkov in drugih aranžmajev iz na kmetiji vzgojenega cvetja ter travniških in gozdnih rastlin,
- peka kruha in potic na tradicionalni način,
- proizvodnja testenin na tradicionalni način,
- peka peciva in slaščic na tradicionalni način,
- izdelki iz suhega cvetja in dišavnic,
- predelava zelišč in dišavnic na tradicionalni način,
- izdelava mila na tradicionalni način,

- predelava volne na tradicionalni način,
- nega telesa in sproščanje s panjskim zrakom,
- nabiranje smole.

Znotraj skupine Predelava rastlinskih odpadkov ter proizvodnja in prodaja energije iz obnovljivih virov se kmetije lahko registrirajo za eno ali več dejavnosti, in sicer za:

- zbiranje in kompostiranje odpadnih organskih snovi,
- proizvodnja in prodaja energije iz lesne biomase,
- proizvodnja in prodaja energije iz gnoja, gnojevke in gnojnice ter rastlinskega substrata,
- proizvodnja in prodaja energije iz sončnega vira,
- proizvodnja in prodaja energije iz vodnega vira,
- proizvodnja in prodaja energije iz vetrnega vira.

Znotraj skupine Storitve s kmetijsko in gozdarsko mehanizacijo in opremo ter ročna dela se kmetije lahko registrirajo za eno ali več dejavnosti, in sicer za:

- storitev delo s traktorjem in drugo strojno opremo,
- storitev vzdrževanje cest in pluženje snega,
- storitev vzdrževanje zelenic,
- storitev sečnja,
- storitev spravilo lesa iz gozda,
- storitev izdelava drv in lesnih sekancev iz gozdnih lesnih sortimentov za proizvodnjo energije,
- storitev izdelava lesnih briketov in pelet,
- storitev gojenje in varstvo gozdov,
- storitev žaganje in skobljanje lesa,
- storitev prevoz mleka, živali,
- storitev točenje medu, polnjenje in pakiranje čebeljih pridelkov in izdelkov ter izdelava satnic,
- storitev zakol živali,
- storitev predelava mesa,

- storitev predelava mleka,
- storitev stiskanje kmetijskih pridelkov za olje,
- storitev proizvodnja sadnih in zelenjavnih sokov,
- storitev mletje žit,
- storitev predelava in konzerviranje sadja in zelenjave,
- storitev pakiranje pridelkov in izdelkov,
- storitev opravljanje posebnih ročnih kmetijskih del in oskrbe živali,
- storitev nadomeščanje na kmetijah.

Znotraj skupine Svetovanje in usposabljanje v zvezi s kmetijsko, gozdarsko in dopolnilno dejavnostjo se kmetije lahko registrirajo za eno ali več dejavnosti, in sicer za:

- svetovanje o kmetovanju,
- organiziranje delavnic ali tečajev,
- usposabljanje na kmetiji,
- prikaz del iz kmetijske, gozdarske in dopolnilne dejavnosti,
- svetovanje in prikazi iz kmečkih gospodinjskih opravil,
- svetovanje uporabnikom čebeljih pridelkov in uporabnikom eteričnih olj.

Znotraj skupine Socialno varstvo se kmetije lahko registrirajo za eno ali več dejavnosti, in sicer za:

- celodnevno bivanje odraslih in starejših oseb, ki niso odvisne od tuje pomoči pri opravljanju osnovnih dnevnih opravil,
- dnevne oblike bivanja odraslih in starejših oseb, ki niso odvisne od tuje pomoči pri opravljanju osnovnih dnevnih opravil.

Po podatkih Statističnega urada RS (Krajnc, Šuštar, 2021) je bilo v Sloveniji leta 2020 nekaj več kot 67.900 kmetijskih gospodarstev. Dopolnilno dejavnost na kmetiji ima v letu 2022 registriranih 5.069 kmetij, kar predstavlja 7,6 % vseh kmetijskih gospodarstev. Kot že omenjeno, se kmetije lahko registrirajo za eno ali več dopolnilnih dejavnosti. Vseh registriranih dejavnosti na kmetijah z dopolnilnimi dejavnostmi je 21.856. Od 5.069 kmetij ima le eno dopolnilno dejavnost registriranih

zgolj 1.480 kmetij. Največ kmetij ima registriranih od 2 do 5 dopolnilnih dejavnosti. Kmetija z največjim številom registriranih dejavnosti ima kar 56 različnih dejavnosti. V povprečju imajo kmetije z dopolnilnimi dejavnostmi registriranih 4,3 dejavnosti oziroma 4,2 dejavnosti na nosilca dopolnilnih dejavnosti na kmetiji (nekatero kmetije imajo dva nosilca dopolnilnih dejavnosti, zato je nosilcev dopolnilnih dejavnosti 5.215). Podrobnosti so podane v naslednji tabeli.

Tabela 1: Pregled kmetij z dopolnilnimi dejavnostmi glede na število registriranih dopolnilnih dejavnosti na nosilca dopolnilnih dejavnosti⁶

število dopolnilnih dejavnosti na kmetiji	1	2 do 5	6 do 10	11 do 15	16 do 20	21 do 30	31 do 40	41 do 50	51 do 56
število kmetij	1480	2405	993	216	78	36	5	0	2

3 Pregled registriranih dopolnilnih dejavnosti v Sloveniji

3.1 Struktura kmetij z dopolnilnimi dejavniki

Kmetije registrirajo dopolnilno dejavnost z namenom povečanja in stabilizacije dohodka družine, ki dela na kmetiji. Zato se za registracijo dopolnilnih dejavnosti pogosteje odločajo kmetije, ki delujejo v težjih pridelovalnih pogojih in manjše kmetije. Povprečna velikost kmetij z registrirano dopolnilno dejavnostjo je 17,24 ha, kar je precej več od povprečne velikosti kmetijskih gospodarstev v Sloveniji (MKGP, 2022). Ne glede na to pa je razpon velikosti kmetij z dopolnilno dejavnostjo manjši. Največja velikost kmetije z registrirano dopolnilno dejavnostjo je 666,4 ha, medtem ko je največje kmetijsko gospodarstvo v Sloveniji z okoli 4.000 ha. Povprečno največja kmetijska gospodarstva z registrirano dopolnilno dejavnostjo so v Prekmurski statistični regiji (29,59 ha), kar sovpada s siceršnjo velikostjo kmetij v tej regiji, najmanjša pa v Zasavski statistični regiji (12,08 ha).

Najmanjša kmetijska gospodarstva omejuje pri registraciji dopolnilnih dejavnosti tudi minimalna velikost kmetije, ki je opredeljena v Uredbi o dopolnilnih dejavnostih. Ta namreč določa, da morajo imeti kmetijska gospodarstva vsaj 1 ha primerljivih kmetijskih površin ali vsaj 10 čebeljih družin, razen v primeru registracije

⁶ Vir: MKGP, anonimizirani podatki, elektronsko pošiljanje 24. 10. 2022

dejavnosti sušenja zelišč, kjer je ta meja 0,02 ha. Prav tako Uredba o dopolnilnih dejavnostih v drugem odstavku 10. člena te uredbe navaja, da morajo kmetije za opravljanje dopolnilnih dejavnosti pridelati najmanj 50 odstotkov količin lastnih surovin, ostalo pa lahko dokupijo pri drugih slovenskih kmetijah. Iz omenjenih razlogov se najmanjše kmetije ne registrirajo za opravljanje dopolnilnih dejavnosti, zato je povprečna velikost kmetij z dopolnilnimi dejavnostmi večja kot je povprečna velikost kmetijskih gospodarstev v Sloveniji.

Kmetije se v večjem deležu registrirajo za opravljanje dopolnilnih dejavnosti na območjih z omejenimi dejavniki. Kar 87,8 % kmetij z dopolnilnimi dejavnostmi je na območjih z omejenimi dejavniki, medtem ko je na nivoju Slovenije takšnih zemljišč 75,9 % (Travnikar, 2021). V nekaterih statističnih regijah so skoraj vse kmetije z registriranimi dopolnilnimi dejavnostmi na območjih z omejenimi dejavniki, in sicer v Koroški (99,47 %), Notranjsko-kraški (99,47 %), Zasavski (98,00 %) in Goriški statistični regiji (96,05 %).

Tabela 2: Število nosilcev dopolnilnih dejavnosti (DD), število nosilcev dopolnilnih dejavnostmi na območjih z omejenimi dejavniki (OMD), število točk OMD na hektar in na nosilca dopolnilnih dejavnosti, delež nosilcev v OMD in povprečna velikost kmetij z dopolnilno dejavnostjo glede na statistično regijo sedeža kmetije z dopolnilno dejavnostjo

STATISTIČNA REGIJA	število nosilcev DD	število nosilcev DD z OMD točkami	Povprečno število točk OMD/ha na nosilca DD	Povprečno število točk OMD/nosilca DD	Delež nosilcev DD v OMD	Povprečna velikost kmetij z registrirano DD (ha)
GORENJSKA	643	517	221,25	2083,50	80,40%	13,41
SPODNJESAVSKA	215	186	332,90	2341,33	86,51%	12,47
OBALNO-KRAŠKA	201	189	313,27	2729,91	94,03%	18,59
POMURSKA	372	208	202,21	3273,54	55,91%	29,59
SAVINJSKA	928	877	356,81	3288,02	94,50%	13,97
NOTRANJSKO-KRAŠKA	187	186	179,25	3381,98	99,47%	21,03
GORIŠKA	430	413	330,40	3581,23	96,05%	14,96
PODRAVSKA	828	687	343,05	3803,41	82,97%	19,51
JUGOVZHODNA SLOVENIJA	403	383	314,08	3900,63	95,04%	18,66
OSREDNJESLOVENSKA	583	510	276,23	3992,64	87,48%	18,62
ZASAVSKA	50	49	393,88	4393,64	98,00%	12,08
KOROŠKA	375	373	377,19	4578,19	99,47%	14,47

3.2 Demografski podatki o kmetijah z dopolnilnimi dejavnostmi

Povprečna starost nosilcev kmetijskih gospodarstev v Sloveniji je 59,3 leta (Ravnik, 2019). Podatki o starostni strukturi nosilcev in članov kmetijskih gospodarstev z registrirano dopolnilno dejavnostjo pa vendarle kažejo, da je na teh kmetijah starostna struktura ugodnejša. Povprečna starost nosilcev dopolnilnih dejavnosti je 49,19 let, pri čemer je najvišja v Obalno-kraški statistični regiji (51,36 let) in najnižja v Osrednjeslovenski statistični regiji (47,20 let). Podatki nakazujejo, da se za registracijo dopolnilnih dejavnosti odločajo mlajši nosilci kmetij, kar je z vidika razvoja kmetij ugodno.

Nosilci dopolnilnih dejavnosti so pretežno moški, saj je kar tri četrtine vseh nosilcev dopolnilnih dejavnosti moških. Prav tako se večina nosilcev dopolnilnih dejavnosti prostovoljno vključi v pokojninsko in invalidsko zavarovanje. Od vseh nosilcev dopolnilnih dejavnosti, ne glede na nosilstvo kmetijskega gospodarstva (nosilec ali član) je namreč kar 58,9 % nosilcev prostovoljno vključeno v pokojninsko in invalidsko zavarovanje. Na kmetijah z dopolnilno dejavnostjo je v povprečju 4,13 članov. Največ članov je v povprečju v Zasavski (4,52 članov), najmanj pa v Notranjsko-kraški statistični regiji (3,74 članov na kmetijo).

Podrobnejši podatki so predstavljeni v naslednji tabeli.

Tabela 3: Spol nosilcev dopolnilnih dejavnosti na kmetiji, način vključitve v pokojninsko in invalidsko zavarovanje, povprečna starost nosilcev in članov kmetije ter povprečno število članov na kmetiji z dopolnilno dejavnostjo po statističnih regijah

STATISTIČNA REGIJA	spol nosilca DD		Vključitev v pokojninsko in invalidsko zavarovanje			Povprečna starost		
	moški	ženska	prostovoljna	Nosilce KG, KD je edina in glavna dejavnost	Član KG, KD je edina in glavna dejavnost	Nosilca DD	Vseh članov kmetije	povprečno število članov na kmetiji z DD
GORENJSKA	498	145	183	116	38	49,50	47,45	4,29
SPODNJESAVSKA	157	58	50	19	7	50,58	48,98	4,26
OBALNO-KRAŠKA	138	63	46	25	6	51,36	50,20	3,78
POMURSKA	272	100	89	71	15	49,52	49,41	3,94
SAVINJSKA	681	247	303	117	57	48,54	47,64	4,18
NOTRANJSKO-KRAŠKA	152	35	33	12	11	49,28	48,42	3,74

STATISTIČNA REGIJA	spol nosilca DD		Vključitev v pokojninsko in invalidsko zavarovanje			Povprečna starost		
	moški	ženska	prostovoljna	Nosilce KG, KD je edina in glavna dejavnost	Član KG, KD je edina in glavna dejavnost	Nosilca DD	Vseh članov kmetije	povprečno število članov na kmetiji z DD
GORIŠKA	346	84	157	48	17	49,32	48,98	4,00
PODRAVSKA	597	231	234	173	37	48,86	48,85	3,98
JUGOVZHODNA SLOVENIJA	337	66	119	54	12	48,80	48,16	4,20
OSREDNJESLOVENS KA	457	126	167	102	32	49,54	47,20	4,35
ZASAVSKA	36	14	18	3	1	47,94	47,88	4,52
KOROŠKA	280	94	112	63	19	48,49	48,32	4,27

3.3 Registrirane dopolnilne dejavnosti na kmetijah

Podrobnejši pregled registriranih dopolnilnih dejavnosti pokaže, da je v letu 2022 največ dopolnilnih dejavnosti registriranih znotraj skupine Storitve s kmetijsko in gozdarsko mehanizacijo in opremo ter ročna dela, in sicer 7.493. Znotraj te skupine je tudi najpogosteje registrirana dejavnost izmed vseh dejavnosti, in sicer je kar 1646 kmetij registriralo »storitev delo s traktorjem in drugo strojno opremo«. Več kot 50 % vseh registriranih dejavnosti predstavljata skupini Storitve s kmetijsko in gozdarsko mehanizacijo in opremo ter ročna dela in Predelava primarnih kmetijskih pridelkov. Podrobnejši podatki so predstavljeni v naslednji tabeli.

Tabela 4: Število kmetij z registrirano dopolnilno dejavnostjo po skupinah dopolnilnih dejavnosti

skupina dopolnilnih dejavnosti	število kmetij	število kmetij v %
predelava primarnih kmetijskih pridelkov	4863	22,22%
predelava gozdnih lesnih sortimentov	1603	7,34%
prodaja kmetijskih pridelkov in izdelkov s kmetij	1179	5,40%
vzreja in predelava vodnih organizmov	40	0,18%
turizem na kmetiji, ki je gostinska dejavnost	1335	6,11%
turizem na kmetiji, ki ni gostinska dejavnost	730	3,34%
tradicionalna znanja na kmetiji, storitve oziroma izdelki	2398	10,97%
predelava rastlinskih odpadkov ter proizvodnja in prodaja energije iz obnovljivih virov	605	2,77%
storitve s kmetijsko in gozdarsko mehanizacijo in opremo ter ročna dela	7493	34,32%
svetovanje in usposabljanje v zvezi s kmetijsko, gozdarsko in dopolnilno dejavnostjo	1598	7,30%
socialno varstvo	12	0,04%

Podrobnejši pogled registriranih dopolnilnih dejavnosti po posameznih skupinah in regijah nam pokaže precej razlik glede deleža dopolnilnih dejavnosti med statističnimi regijami. Analiza nam kaže, da je največ dopolnilnih dejavnosti skupine Predelava primarnih kmetijskih pridelkov v Podravski statistični regiji, in sicer 19,14 % glede na vse statistične regije. Največ registriranih dejavnosti znotraj skupine Predelava gozdnih lesnih sortimentov je v Savinjski statistični regiji, in sicer kar 21,21% glede na vse statistične regije. Je pa ta skupina dopolnilnih dejavnosti razširjena tudi v Gorenjski statistični regiji z 19,78 % deležem. Skupina Prodaja kmetijskih pridelkov in izdelkov s kmetije najbolj razširjena v Podravski statistični regiji z 26,12 % deležem. Dejavnosti znotraj skupine Vzreja in predelava vodnih organizmov je najbolj razširjena v Jugovzhodni statistični regiji z 27,50 % deležem glede na vse statistične regije. Skupina dopolnilnih dejavnosti Turizem na kmetiji se najpogosteje pojavlja v Savinjski z 16,42 % in Podravski statistični regiji z 15,54 % deležem glede na vse statistične regije. Savinjska z 21,15 % in Podravska statistična regija z 19,60 % sta regiji z najpogostejšo registracijo dejavnosti v skupini Dejavnost, povezana s tradicionalnimi znanji, storitvami oziroma izdelki. Skupina Predelava rastlinskih odpadkov ter proizvodnja in prodaja energije iz obnovljivih virov je najbolj zastopana v Savinjski statistični regiji z 22,15 % deležem. Storitve s kmetijsko in gozdarsko mehanizacijo in opremo ter ročna dela je skupina dejavnosti, ki se izmed vseh statističnih regij najpogosteje registrira na kmetijah v Gorenjski z 16,03 %, Podravski z 15,88 % in Savinjski statistični regiji z 15,60 % deležem. Na kmetijah se najpogosteje registrirajo dejavnosti iz skupine Svetovanje in usposabljanje v zvezi s kmetijsko, gozdarsko in dopolnilno dejavnostjo v statistični regiji Podravje z 18,71 % in Savinjska z 15,83 % deležem glede na vse statistične regije. Socialno varstvene storitve pa se kot skupina dejavnosti najpogosteje pojavlja v Savinjski statistični regiji s 25,00 % deležem glede na vse statistične regije. Podatki z absolutnimi številkami so predstavljeni na naslednji tabeli.

Tabela 6: Delež registriranih dopolnilnih dejavnosti po posameznih statističnih regijah in skupinah dopolnilnih dejavnosti

	predelava primarnih kmetijskih pridelkov	predelava gozdnih lesnih sortimentov	prodaja kmetijskih pridelkov in izdelkov s kmetij	vzreja in predelava vodnih organizmov	turizem na kmetiji	dejavnost, povezana s tradicionalnimi znanji, storitvami oziroma izdelki	predelava rastlinskih odpadkov ter proizvodnja in prodaja energije iz obnovljivih virov	storitve s kmetijsko in gozdarsko mehanizacijo in opremo ter ročna dela	svetovanje in usposabljanje v zvezi s kmetijsko, gozdarsko in dopolnilno dejavnostjo	socialno-varstvene storitve
ZASAVSKA	20,35%	11,50%	0,88%	0,00%	9,29%	16,37%	0,88%	31,42%	9,29%	0,00%
NOTRANJSKO-KRAŠKA	21,90%	8,42%	7,94%	0,00%	8,66%	7,22%	1,56%	37,91%	6,14%	0,24%
KOROŠKA	15,71%	10,51%	2,50%	0,06%	7,63%	14,02%	3,38%	39,36%	6,82%	0,00%
SPODNJESAVSKA	34,26%	2,39%	5,54%	0,76%	9,32%	7,18%	3,02%	27,58%	9,70%	0,25%
GORIŠKA	23,25%	5,88%	2,68%	0,00%	14,30%	7,51%	2,02%	37,49%	6,86%	0,00%
JUGOVZHODNA SLOVENIJA	19,51%	9,11%	5,34%	0,59%	10,19%	8,36%	2,16%	37,90%	6,74%	0,11%
OBALNO-KRAŠKA	36,94%	0,51%	5,10%	0,00%	20,51%	9,90%	0,92%	15,31%	10,82%	0,00%
POMURSKA	31,81%	1,49%	9,47%	0,00%	9,03%	8,50%	5,70%	25,68%	8,33%	0,00%
OSREDNJESLOVENSKA	19,57%	10,26%	2,80%	0,13%	6,51%	9,44%	2,33%	42,20%	6,77%	0,00%
GORENJSKA	15,22%	10,36%	5,49%	0,20%	8,27%	11,73%	2,94%	39,24%	6,53%	0,03%
SAVINJSKA	21,75%	9,04%	5,00%	0,24%	9,01%	13,51%	3,56%	31,08%	6,73%	0,08%
PODRAVSKA	24,77%	3,83%	8,20%	0,11%	8,54%	12,51%	2,37%	31,67%	7,96%	0,05%

4 Zaključek

Analiza registriranih dopolnilnih dejavnosti na slovenskih kmetijah kaže, da se število kmetij in število dejavnosti iz leta v leto povečuje. Po številu registracij sta najpomembnejši skupini dopolnilnih dejavnosti Storitve s kmetijsko in gozdarsko mehanizacijo in opremo ter ročna dela in Predelava primarnih kmetijskih pridelkov. V posameznih statističnih regijah imajo različne skupine dopolnilnih dejavnosti različen pomen za kmetije v teh regijah. Dopolnilne dejavnosti so registrirane na manjših slovenskih kmetijah (četudi je povprečna velikost kmetij z dopolnilnimi dejavnostmi več kot 2 krat večja od povprečne velikosti vseh slovenskih kmetij) in pogosteje na območjih z omejenimi dejavniki. Povprečno so nosilci dopolnilnih dejavnosti in člani kmetije mlajši na kmetijah z dopolnilnimi dejavnostmi v primerjavi z vsemi slovenskimi kmetijami.

Ob zaključku analize pogledimo še v dohodkovno stran dopolnilnih dejavnosti. Analiza dohodkov dopolnilnih dejavnosti kaže na precejšnje razlike v povprečnih dohodkih iz dopolnilne dejavnosti na kmetijo med statističnimi regijami. Najvišji povprečni dohodki iz dopolnilne dejavnosti na kmetijo so v Zasavski statistični regiji, kjer je povprečni dohodek v višini 5.740,76 EUR, najnižji pa v Koroški statistični regiji v višini 1.967,03 EUR. Podrobnejši podatki o povprečnih dohodkih so predstavljeni v naslednji tabeli.

Tabela 7: Povprečni prihodki iz dopolnilne dejavnosti na kmetijo v EUR po posameznih statističnih regijah

STATISTIČNA REGIJA	povprečni dohodek iz dopolnilne dejavnosti/kmetijo (v EUR)
GORENJSKA	5.586,32
SPODNJESAVSKA	3.626,99
OBALNO-KRAŠKA	2.557,63
POMURSKA	4.651,42
SAVINJSKA	3.732,54
NOTRANJSKO-KRAŠKA	3.182,34
GORIŠKA	5.553,99
PODRAVSKA	4.628,43
JUGOVZHODNA SLOVENIJA	3.417,03
OSREDNJSLOVENSKA	3.781,59
ZASAVSKA	5.740,76
KOROŠKA	1.967,03

Na podlagi analize podatkov lahko zaključimo, da slovenske kmetije vse bolj prepoznavajo pomen dopolnilnih dejavnosti za stabilizacijo dohodka na kmetiji. Zaradi tega se število dopolnilnih dejavnosti povečuje, prav tako tudi pestrost. In v kolikor bo začel veljati novi Zakon o dolgotrajni oskrbi, bo tudi v tem zakonu podlaga za nove dopolnilne dejavnosti socialnega varstva na kmetijah, kjer bo financiranje dejavnosti sistemsko urejeno. Zato lahko zaključimo, da so dopolnilne dejavnosti priložnost za dodaten razvojni potencial strukturno nekonkurenčnih slovenskih kmetij.

Viri in literatura

- Travnikar, T. (2022). Poročilo o stanju kmetijstva, živilstva, gozdarstva in ribištva v letu 2021, Kmetijski inštitut Slovenije
- MKGP, (2022) anonimizirani podatki o dopolnilnih dejavnostih, elektronska pošta 24. 10. 2022
- Udovč, A. (2018), Analiza stanja dopolnilnih dejavnosti, Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta
- Krajnc, A., Šuštar, Č. (2021). Prvi podatki iz Popisa kmetijskih gospodarstev, Slovenija 2020, Statistični urad RS
- Ravnik, B. (2019). Kako ob naravnih danostih in strukturi kmetijstva v Sloveniji dosegati zadovoljive dohodke v kmetijstvu, 34. tradicionalni posvet Javne službe kmetijskega svetovanja Skupaj za napredek slovenskega kmetijstva in podeželja, Laško, 2019.

